ДИНАМІКА СТАВЛЕННЯ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ У ДІВЧАТ-КУРСАНТІВ

Гончарова Г.О.,
к.психол.н., доцент кафедри психології,
ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК", м. Київ, Україна,
e-mail: HoncharovaGO@krok.edu.ua,
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6811-8035

Одним з важливих для психологічної науки питань є професійне самовизначення особистості, становлення її як фахівця. Ця тема становить інтерес і для практиків, особливо тих, які задіяні у процесі навчання, прийняття на роботу, чи керування діяльністю й розвитком молодих спеціалістів. Прогнозувати можливі "слабкі місця" у зазначених процесах можна, зокрема, дослідивши ставлення особистості до майбутньої професії під час її опанування у закладі вищої освіти. Адже саме ставлення, формуючись на основі життєвого досвіду, внаслідок зіткнення особи з зовнішнім оточенням, відображають її готовність діяти так чи інакше в різних ситуаціях, міру сформованості характеру людини.

Ставлення особистості досліджуються у працях О. Алфьорова, Е. Берна, В. Бехтерева, І. Кона, О. Лазурського, Б. Ломова, С. Максименка, А. Маслоу, В. Мерліна, В. Мухіної, К. Роджерса, С. Рубінштейна, В. Століна, І. Чеснокової та інших [1].

У психології поняття «ставлення особистості» з'явилося завдяки учню В. Бехтерева – О. Лазурському. У 1912 році останній, разом із С. Франком опублікував «Програму дослідження особистості в її ставленнях до середовища» [2], де стверджував, що на індивідуальність людини впливають не стільки особливості її внутрішніх психічних властивостей (пам'ять, мислення, уява та ін.), скільки ставлення до оточуючих явищ. Такі ставлення виражаються через інтереси, схильності, типові форми реагування на певні об'єкти [2; 3].

Дослідження ставлень особистості було здійснено на основі тестування 78 дівчат-курсанток Харківського національного університету внутрішніх справ, із них 30 дівчат навчаються на першому, а 48 – на третьому курсі. Для проведення дослідження було складено контрольний список понять (всього 73), на позначення окремих об'єктів та явищ соціально-професійного оточення, зокрема це: «Минуле», «Теперішнє», «Майбутнє», «Я», «Люди», «Злочинці», «Успіх», «Невдача», «Здоров'я», «Їжа», «Спорт», «Алкоголь», «Моя країна», «Фізична праця», «Розумова праця», «Служба», «Казарма, гуртожиток», «Навчальні предмети», «Навчальна література», «Практика», «Вища освіта», «Самоосвіта», «Одяг, взуття», «Моя зовнішність», «Друзі», «Протилежна стать», «Батько», «Мама», «Майбутній чоловік», «Критика, зауваження», «Релігія», «Гроші», «Гнів», «Страх», «Радість», «Печаль», «Задоволення», «Інтерес», «Втома», «Сон» тощо. Серед них, такою, що яскраво відображає розвиток особистості як професіонала є категорія "Майбутня професія".

Після цього для кожного поняття дівчата обрали один із запропонованих кольорів, який, на їхню думку, найбільше асоціюється з кожним поняттям (за мотивами колірного тесту ставлень Є. Бажина та О. Еткінда). Далі кольори були розподілені досліджуваними за рангами в порядку їх привабливості. Прямокутні матриці рангових позицій досліджуваних понять були піддані процедурі багатовимірного шкалювання (ALSCAL) з застосуванням моделі індивідуальних відмінностей (SPSS 22.0 for Windows). Це дало змогу отримати семантичні простори термінів-понять, що позначають для дівчат-курсанток різних курсів різноманітні об'єкти та явища соціально-професійного оточення. Об'єкти в цьому просторі зображено у вигляді точок, а суб'єктивним відмінностям між об'єктами відповідають відстані (дистанція) між цими точками [4].

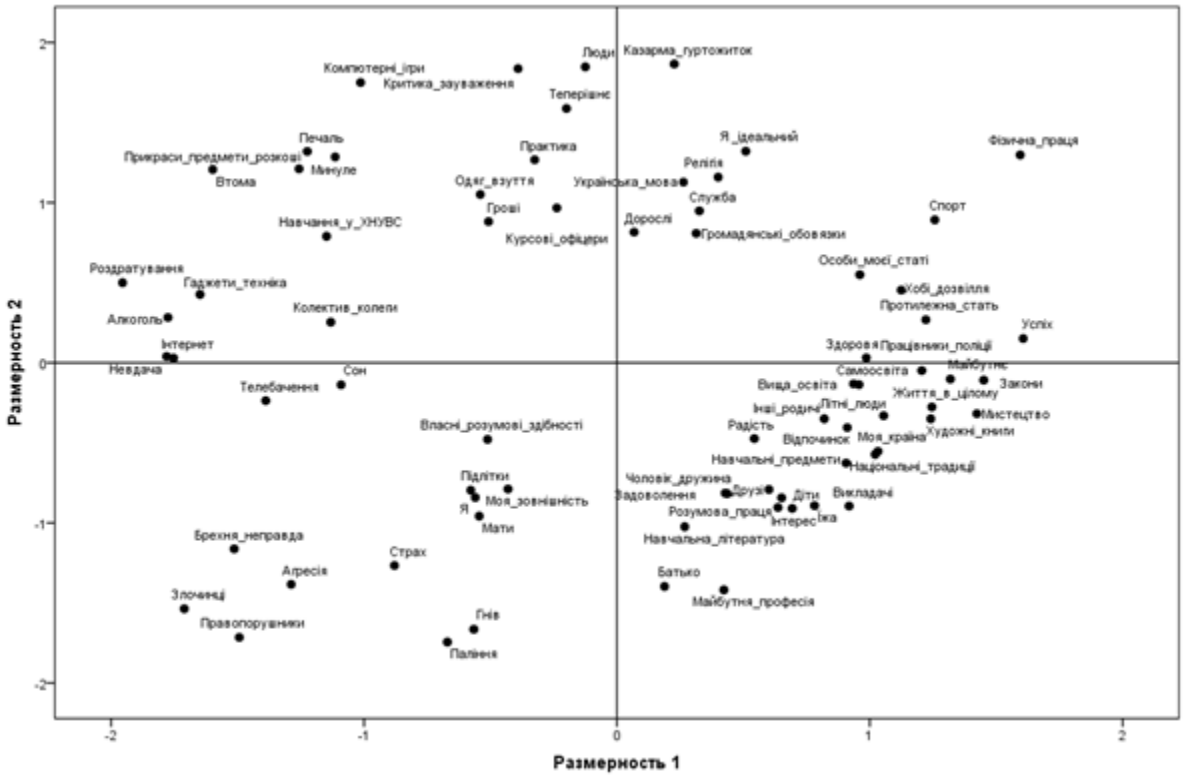

Рис.1 Результати тестування

Так, для дівчат-курсантів першого року навчання, поряд із поняттям "Майбутня професія", розташовуються категорії "Батько", "Навчальна література", "Друзі", "Викладачі". Це свідчить, що дівчата на першому курсі не дуже розуміють, як саме буде здійснюватися їх майбутня професійна діяльність, які обов'язки, повноваження та гарантії складають її зміст, в чому полягають процесуальні та психологічні особливості правоохоронної діяльності поліцейського тощо. В цей час курсанти лише складають загальне уявлення про майбутню професію, спираючись на те, що вони прочитали у підручниках, та беручи за приклад поведінку й стиль життя своїх викладачів. Дівчата-першокурсниці мають надію, що поряд залишаться їх друзі, та вони разом продовжать працювати в правоохоронних органах. Присутність поряд з

наведеними поняттями категорії “Батько” можна пояснити тим, що дуже часто дівчата обирають кар’єру правоохоронця або військовослужбовця, якщо виросли у родині, де головою є представник зазначеного фаху.

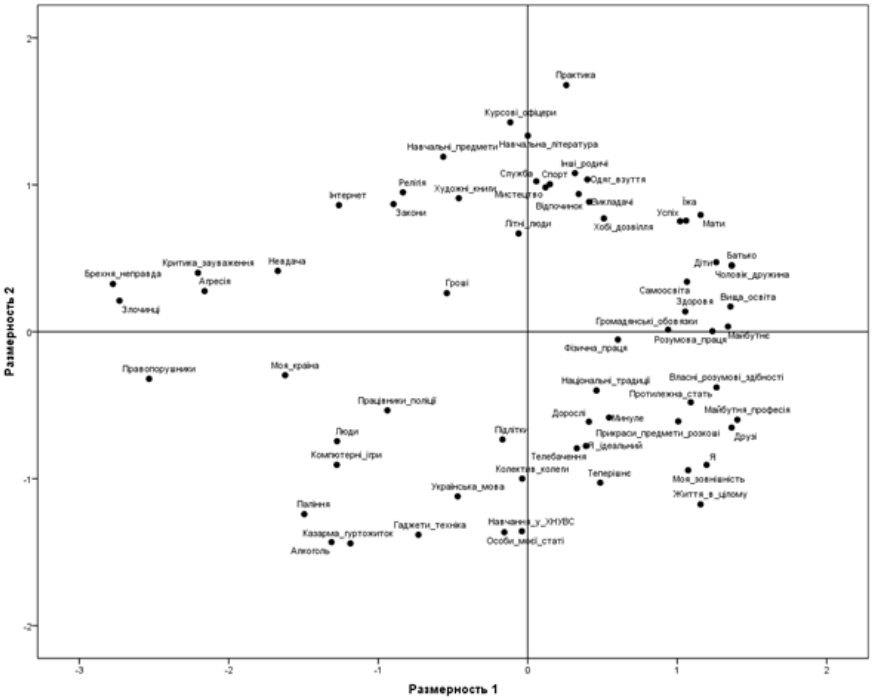

Рис. 2 Результати тестування

На третьому курсі близько одне до одного знаходяться поняття: “Я”, “Друзі”, “Власні розумові здібності”, “Особи протилежної статі”. Також неподалік розташовані “Життя в цілому” та “Майбутнє”. Така картина є яскравим свідченням значних позитивних зрушень у ставленні дівчат-третьокурсниць до майбутньої професійної діяльності. Вони пов’язують себе та своє майбутнє, із професійним здійсненням правоохоронної діяльності, демонструють намір, спираючись на власні розумові здібності та підтримку друзів досягти успіхів в цій сфері, присвятити життя захисту суспільного порядку й законних прав та інтересів громадян України. Наявність в цій групі категорії “Майбутній чоловік” пояснюється тим, що стосунки багатьох молодих пар починаються саме під час спільного навчання у закладі вищої освіти.

Отже, ставлення дівчат-курсантів є мінливими, і як бачимо, одним з суттєвих чинників, що впливає на позитивні зміни ставлення до майбутньої професійної діяльності є організація навчального процесу, зокрема, вдалий підбір викладачів, цікавих й корисних дисциплін та літератури. Дослідження [5] показують, що від викладача суттєвим чином залежить формування позитивного ставлення учнів та студентів до навчання. Таким чином, подальші дослідження плануємо зосередити на виявленні чинників впливу викладача на курсантів.

Список використаних джерел:

1. Ступакова О. В., Ларіонов С. О. Ставлення працівників слідчих підрозділів органів внутрішніх справ до соціально-професійного оточення (гендерний аспект). Проблеми екстремальної та кризової психології. 2011. Вип. 10. С.178–185.

2. Лазурский А.Ф. Избранные труды по общей психологии. К учению о психической активности. Программа исследования личности и другие работы. СПб.: Алетейя, 2001.192с.
3. Гончарук П.А., Сингаївська І.В. Загальна психологія: Пропедевтика (модульний підхід): Навч. посібник для студ. ВНЗ. К.: Університет економіки та права «КРОК», 2009. 220 с.
4. Гончарова Г.О. Особливості системи ставлень курсантів ВНЗ МВС жіночої статі на різних етапах фахової підготовки. Право і безпека. 2017. № 4 (67). С. 175–181.
5. Сингаївська І. В. Рольові статуси викладача та їх вплив на формування позитивного ставлення стейкхолдерів університету до освітніх інновацій// Вісник психології і педагогіки. Випуск 26. Київ: ІСПП НАПН України, 2020. С. 125–128.